

Դ Ր Օ Ճ Ա Կ

(ՊԱՏՄԻԱԺՔ Գ. ԼՆԺՈՐԻ)

Թարգ. Գէորգ քահանայ Մկրտումեանց:

Ի.

ՍԿԻԿԲ

1541

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Մովսէս Վարդանեանի
1895

ՍԵՐԿՐ

1541.8

այ.

Դ Ր Օ Հ Ա Կ

2013

20 APR 2006

19 NOV 2010

(ՊԼՏՄԻՆԺ Գ. ԼԵՓՈՐԻ)

ԷԼԵ

Թարգ. Գէորգ քահանայ Մկրտումեանց:

Բ.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Մովսես Վարդանեանի

1895

Կլոդինյան բանավճիռը, ցնցեց. դոմի խոր-
քից նրա տկանջին մի թոյլ հառաչանքի ձայն հասաւ:
— Երևի ինձ այնպէս թւաց:

Եւ խակապէս միայն լսում էր կովերի միա-
տեսակ շնչառութիւնը և նոցա շղթաների ախոռին
շփւելու ձայնը: Առանց շտապելու նա իջաւ մթնում
իրան ծանօթ աստիճաններով, մօտեցաւ հօր սիրած
կովին և դարձեալ՝ յանկարծ խեղտելով շնչառու-
թիւնը, լարեց լսողութիւնը: Այս անգամ նրան
չթւաց, այլ պարզ լսեց հառաչանքի ձայնը, որ
գալիս էր դատարկ ախոռից, ուր խոտ էին հաւաքում:
Սիրտ մաշող էր այդ հառաչանքը, որից և մի սար-
սուռ անցաւ Կլոդինայի մարմնով:

Նա ցած դնելով իր դոյլերը (ведро), վազեց
այն անկիւնը, ուր վառւում էր լապտերը, առաւ այն
և դողդոջուն լուսով լուսաւորեց գոմը:

— Ո՛վ սուրբ Կոյս—բացականչեց նա:

Խոտի վրա՝ նրա առաջ ձեռքի վրա յենւած
պառկած էր մի գինւոր, խոշոր աչքերը դէպի նա
յառած, որի մէջ արդէն մահ է տպաւորւած:

Զինւորը բոլորովին երիտասարդ էր, թոյլ,
առանց բեխերի. դա այն պատանիներիցն էր, որոնք
1870 թւին մի կողմն էին գցում Հոմերոսը և մըտ-
նում էին գինւորների շարքը: Պատուտած և կեղտոտ
վերարկուն հագին՝ նա մի ձեռքով ամուր բռնել էր

Дозв. Цензурою. 13 февраля 1895 г. г. Тифлисъ.

1541-2013

(4505) 41 7.8. 1534

իր սւինը, իսկ միւս ձեռքը սեղմել էր արիւնլայ կրծքին: Կլողինան մի հայեացքով նկատեց այդ բոլորը և ծունկ չորհելով, սկսաւ նայել նրա երեսին, որի վրայով հանդարտ գլորւումէին արցունքի կաթիլներ: Զինւորն էլ իւր հայեացքը չէր հեռացնում Կլողինայից և նրա շրթուներէն լուռ շարժումէին. կարծես ճգնում էին ձայն հանել: Վերջապէս այդ շշուկից Կլողինան ըմբռնեց, որ զինւորը խմել է ուզում: Նա վեր թռաւ և շուտ վերադարձաւ ձեռքին մի գոյլ մինչև բերանը լիքը փրփրուն կաթով:

— Սհա—ասաց նա:

Զգուշութեամբ Կլողինան մօտեցրեց գոյլը զինւորի բերանին և նա ագահաբար վրայ ընկնելով, սկզբում սկսեց անընդհատ խմել և յետոյ՝ աւելի դանդաղ. երբեմն դէպի Կլողինան բարձրացնելով իր դժգոյն դէմքը: Ապա նորից կռացնելով նա գլուխը և ծանր շունչ քաշելով, խմումէր մեծ ումպերով, ինչպէս անասունները ջուր խմելիս:

Վերջապէս նա շունչը պահեց և արտասանեց:

— Շնորհակալ եմ:

Կլողինան ցած գրեց գոյլը:

Զինւորը կարծելով, որ նա հեռանալ է ուզում, հազիւ լսելի շշուկով դարձաւ նրան:

— Ի սէր Աստուծոյ, մի թողնէք ինձ:

Այդ խօսքերը ստիպեցին Կլողինային յօնքերը կիտել. կարծես նա վիրաւորեց, ուստի համարեա սառը պատասխանեց:

— Տանը գերմանացիք կան.....

Այդ խօսքերը սարսափեցրին զինւորին, նա մի թռոյցքով ոտքի կանգնեց և գունատ, անհանգիստ հայեացքով մըթմրեց:

— Ո՛ւր փախչեմ... ես չեմ կարող նրանց անձնատուր լինել....

Նա մի շարժում արեց դէպ առաջ, բայց յանկարծ կանգ առնելով, օրօրեց և լայն բանալով աչքերը, ընկաւ խոտի վրա անշարժ. իսկ շրթուները, որոնց վրայով արիւն էր հոսում, ծամածուեցան:

— Մեռա՛ւ, ի հարկէ մեռա՛ւ նա:

Կլողինան վախից պաշարւած, կռացրեց գլուխը դէպի նրա կուրծքը, աշխատելով վերարկւի վրայից լսել նրա սրտի բաբախումը....:

Վերջապէս նա լսեց սրտի բաբախումը. բայց այնքան թոյլ էր զարկում, որ կարելի էր իւրաքանչիւր զարկը վերջինը համարել:

— Ի՞նչ անել—մտածումէր Կլողինան:

Մի կողմից՝ բոլոր շրջակայքը բռնել էին գերմանացիները և նրան քաջ յայտնի էր, թէ ինչպէս վարւեցին նոքա այն տեղական բնակիչների հետ, որոնք իրանց մօտ ապաստանել էին վիրաւորւածների ու փախստականներին: Միւս կողմից՝ նա խոմ չէր կարող այդ դժբաղտ զինւորին սպանել, քանի որ դուրս անել դրան իր պատահական թագստատեղից, նշանակումէր նրան սպանել, որովհետեւ եթէ նրան յաջողէր ազատել պահնորդների գնդակից, բաւական էր դրախտը ձիւնը և սառնամանիքը, որ միանգամայն նա կորչէր:

Ո՛չ Կլոդինան չէ կարող այդպէս վարել: Նախ՝ որ դա զինուոր է. երկրորդ՝ նոյն այս նշանազգեստը կրումն են նրա եղբայրները, որոնք շատ կարելի է հէնց այս րոպէին, ինչպէս դա, օգնութիւն են խընդրում ուրիշից:

Կլոդինայի վճիռը ընդունեցաւ—զինուորը կալւածքում պիտի մնար այնքան, մինչև ոյժերը թոյլ տային նրան փախուստ տալ և Կլոդինան այդ վճիռը ոչորի չպիտի ասի, մինչև անգամ իր հօրը: Կլոդինան իր վրայ առաւ պատասխանատուութիւնը և միայնակ պէտքէ տանի բոլոր հետևանքները: Նա արագութեամբ խոտից անկողին պատրաստեց վիրաւորւածի համար և տապալակով (попона) ծածկեց նրան: Յետոյ լցրեց իր դոյլերը, դուրս եկաւ գոմից, ծածկելով դռները:

—Ի՞նչ ուշացար դու Կլոդինա—ընդառաջեց նրան ծերունի հայրը՝ Լուիզէն, երբ նա խոհանոց մտաւ—նոքա անհամբեր քեզ են սպասում:

Եւ նա գլխով արեց դահլիճի այն կողմը, որտեղից զժոխային ձայներ էին լսում: Արբածների երգերը միախառնուում էին բաժակների շրթկոցի և խցանների տրաքոցի հետ:

—Դու չէիր կարող նրանց ծառայել—պատասխանեց աղջիկը այլալաժ գէմքով:

—Դու գիտես, որ նոքա միայն քեզ են ցանկանում:

Նա թափահարեց ուսերը և խուլ ձայնով ասաց:

—Իսկ եթէ ես չեմ ցանկանում.... իսկ եթէ

նոքա՝ անպիտանները այն աստիճան ինձ անախորժ են, որ ուզումեմ երեսներին թքել... եթէ....

Ծերունին ձեռները խաչել և աղերսական դէմքով նայումէր աղջկան:

—Լսիր, Կլոդինա—հառաչումէր նա—չէ որ դու մեր կործանումը, մեր մահը չես կամենում, այնպէս չէ: Ձէ որ ինքդ տեսար, ինչպէս նոքա այստեղ ամեն բան ուզումէին աւերել, բայց երբ դու երևեցար նրանց.... նոքա իսկոյն մեղմացան.... Գէհ, գնա նրանց մօտ....

Աղջիկը նրա վրայ մի անբաւական հայեացք գցեց:

—Ինձ թւումէ, թէն դու հայրս ես, բայց եթէ նոքա ինձնից պահանջէին.... նա խօսքը կտրեց, որպէսզի ատելութեամբ աւելացնի—աղջկադ պակաս ես գնահատում, քան կալւածքդ....

Եւ վերցնելով դոյլերը, նա խստիւ բացեց դահլիճի դուռը, ուր նրա յայտնելը ընդունեցաւ կատաղի ուրախութեամբ:

Իսկ Լուիզէն հոգսի տակ ընկած, նստեց աթոռի վրայ կրակի մօտ, որտեղից առանց նշմարելու կարող էր հետեւել Կլոդինային:

Վանացի բնաւորութեամբ ինչի ասես չես պատահի. ինչն որ գերմանացիքը, ուրիշի նման նոքա էլ մարդիկ են էլի, միայն նոցա նշանազգեստը այլ է: Բայց դեռ այդ ոչինչ չէ ապացուցանում և այդպիսի մի կալւածքի համար արժէր, որ Կլոդինան իր ատելութիւնը խեղտէր....

Կարածքում ամէն բան լուռ էր:

Գերմանացիները լաւ խմել ու թափաւ՝ քնեղ էին. ոմանք յատակի վրայ, ոմանք դռակների վրայ ցածլիկ դահլիճում, ոմանք առաջին յարկում, իսկ մէկը մինչև անգամ ծերունի Լուիզէի հետ միասին մի անկողնում:

Իսկ Կլոդինան ոտաբորիկ կանգնած դուրսը՝ սառը յատակի վրայ, ականջը դրանք մօտեցրած, լսումէր քնածների միատեսակ շնչառութիւնը....:

Վերջապէս անհ նա դուրս եկաւ բազր: Փայտէ տրեխները, որ հագել էր խոհանոցում, ձիւնի մէջ ճռճումէին: Գիշերւայ մթութեան մէջ այդ ձայնը նրան սարսափելի թւաց: Կլոդինան մտնելով գոմը, կանգնեց վախից զարհուրած. ինչ կլինի, եթէ զինւորը մեռած լինի:

Նա աստիճանաբար մօտեցաւ զինւորին և ձեռքը դրեց նրա կրծքին. սիրտը բարախումէր և կիսաբաց շրթունքները շարժում էին, նոքա աղեկտուր հառաչանք էին արձակում:

— Բաղտաւսր ես — ասաց Կլոդինան կիսաձայն — այսպիսի ցրտում....:

Նա վերցրեց իր վրայի լայն վերմակը և երեխայի նման նրա մէջ փաթաթեց վիրաւորւածին. յետոյ՝ զգուշութեամբ մի ձեռքը գցեց նրա մէջքից, միւսը կոնստակից, ճիգ արեց նրան բարձրացնել: Նա ծանր չէ. այո՛ նա ծանր չէ այն ցորենի սլարկերից, որ Կլոդինան դէս ու դէն է անում ամբարանոցում: Նա ուրախութեամբ բարձրացրեց զինւորին,

սեղմեց կրծքին, որպէսզի սլաշտպանի նրան քամուց և համարեա վազէվազ անցաւ բազի տարածութիւնը:

Այո, այդ միջանի վարկենի տարածութիւնը անցնելիս, Կլոդինայի սիրտը սաստիկ զարկումէր կրծքի տակ. բաւական էր մի շան հաջոց, որ արթնացնէր գիշերասպաններին և այնուհետև կորածէին նա, վիրաւորւածը, հայրն ու կալածքը: Գերմանացիները կատակ չեն սիրում:

Այդպէս նա առանց արգելքի հասաւ մինչև խոհանոցի դուռը:

Նորից այնտեղ թողնելով իր փայտէ տրեխները, ոտաբորիկ սկսաւ բարձրանալ սանդուղտների վրայով և այս անգամ աւելի դանդաղ, ծածկւած սառը քրտինքով: Նա դողումէր միայն այն մտքի առաջ, որ կարողէ իր առաջը կտրել զարհուրելի գերմանացի զինւորներից մէկը:

Երբ վերև բարձրացաւ, Կլոդինան հազիւ էր շունչ քաշում, ձեռք ու ոտները թուլացել էին: Բայց նա իրան սաստիկ բաղտաւոր էր զգում, որ յաջողութեամբ հասաւ նպատակին և համարեա յոգնածութիւն չէր զգում:

Ի՞նչ կլինի վերջը, յայտնի չէ. բայց առ այժմ զինւորը ազատ է սառնամանիքից, գնդակներից: Իսկ եթէ արդէն վիճակւածէ նրան վերքերից մեռնել, գոնէ քրիստոնէի նման կմեռնի — տաք անկողնում, հոգատար ընկերի շրջանում և ոչթէ շան նման կտատակի գոմի մի անկիւնում կամ ճանապարհին ինչպէս և շատերը:

Կլոդինան բանալիով ներսից կողպեց դուռը և ծածկելով պատուհանի փեղկերը, վառեց ճրագը:

Ձինւորի շրթունքները յանկարծ շարժեցին և Կլոդինան ըմբռնեց դարձեալ, որ խմել է ուզում:

Նա տեց ջրամանը. զինւորը երկու ձեռով վերցրեց ու ագահութեամբ սկսեց խմել:

Կլոդինան արագ յետ արեց նրա վերարկէի ձողակները ու ճիշ արձակելով, յետ գատկեց:

Կրծքի վրայ՝ այնտեղում, ուր զինւորը ձեռքը սեղմել էր, Կլոդինան տեսաւ մի կեղտոտ շորի կտոր, որի ինչ լինելը հասկացաւ նրա երեք գոյներից: Այդ քրօշակ էր. աւելի ուղիղը՝ դրօշակի պատառ, որ մնացել էր կատաղի ճակատամարտից:

Դողդողալով, արտասուալից աչքերով նա խոնարհեց և ջերմեռանդութեամբ համբուրեց թանկագին պատառը:

Այդ համբոյրը ստիպեց վիրաւորւածին բանալ աչքերը և նա երկաւր շատ երկաւր նայումէր աղջկան:

— Դուք ազատւած էք—ասաց Կլոդինան:

Բաղտաւորութեան ճառագայթը լուսաւորեց վիրաւորւածի դէմքը և նա շնչաց:

— Դրօշակն է ազատւած... շնորհակալ եմ դրա համար:

Եւ ընկաւ մէջքի վրայ:

Կլոդինան շտապով տեղաւորեց նրան. բաց արեց շապիկը, որ վերքը տեսնի: Ձախ ուսի ուղղութեամբ՝ քնքոյշ կաշւի վրայ, երևումէր բռան մեծութեամբ մի կարմիր բիծ, իսկ այդ բծի մէջտեղը անացած սպի, որը ծածկւածէր չորացած արիւնով:

որը ցոյց էր տալիս գնդակի խրած տեղը:

— Խեղճ երեխայ:

Առաւ տաք ջուր լուաց և փաթաթեց վերքը հէնց իր շապիկից կտրած կոշտ քաթանով:

Կլոդինան քաշեց բաղկաթուր դէպի վիրաւորւածի մահճակալը: Նա վճռել էր ամբողջ գիշեր հսկել հիւանդի մահճակալի մօտ, բայց յոգնածութիւնը յաղթեց և խոնարհեցնելով գլուխը բաղկաթուրի մէջքին, նա քնեց....

Պատուհանի ճեղքերից արդէն թափանցումէին արևի ճառագայթները, երբ Կլոդինան բացեց աչքերը. նորան մէկը կանչումէր:

Նա չփոթւած դարձաւ և հանդիպեց վիրաւորւածի հայեացքին, որը մի փոքր առաջ թերեւելով Կլան վրայ, կիսով չափ պառկած էր մահճակալում:

— Կլոդինա—ասաց զինւորը քնքոյշ ձայնով, որի մէջ դեռ ևս լսում էին մանկական հնչիւններ— ձեզ կանչումեն:

Եւ իսկապէս սանդուղտներից ներքև լսեցաւ Լուիզէի խաղոտ ձայնը.— Կլոդինա... Կլոդինա— կանչումէր կալւածատէրը— վերջապէս՝ ցած կգամ թէ ոչ... սպասիր դու անբան, էս բոպէիս ինքս եմ գալիս ետևիցդ....

Նա արագ վեր թռաւ տեղից, վազեց դէպի դուռը և մի քիչ բանալով, գոչեց:

— Ես այստեղ եմ, այստեղ. իսկոյն կգամ:

Նորից դուռը փակելով Կլոդինան մօտեցաւ մահճակալին:

Այժմ ի՞նչպէս ես—հարցրեց նա անհանգիստ հետաքրքրութեամբ՝ նայելով հիւանդի դէմքին։

Պատասխանի տեղ առաւ նա Կլոդինայի՝ ձեռքը և մինչև վերջինս իրան հաշիւ կտար, համբուրեց։

— Դուք ի՞նչպէս բարի էք—չնչաց նա։ Առանց ձեզ դրօշակը կընկնէր նրանց (գերմանացիներին) ձեռքը։

Կլոդինան հասկացաւ, որ խօսքը դրօշակի պատառի մասին էր, որի ծայրը երևումէր նրա բաց շապկի տակից, սեղմեց բռունցքները և մոմռաց։

— Անպիտաններ։

Եւ մարած կրակը փայլեց զինւորի յստակ, մանկական աչքերում։

— Այո՝ Կլոդինայից յետոյ խուլ ձայնով կրրկնեց—անպիտաններ։ Երէկ տեսնէիք նրանց, երբ մեր զօրաբաժինը շրջապատեցին, ինչպէս կատաղած գայլեր ընկել էին մեզ վրայ.... Այո, այդ սարսափելի ճակատամարտ էր։ Սյուպիսին ես առաջին անգամն էի տեսնում.... Եւ այդ ինձ ոչ մի խղճահարութիւն չէր պատճառում, մինչև որ իմ սրկներ մտաւ ինչոր մէկի կուրծքը և այդ տակն ու վրայ արեց սիրտս, Խնքներդ դատեցէք, չէ՞ որ մի ամիս առաջ մի ճազար անգամ սպանել անկարող էի։

— Կլոդինա... Կլոդինա... բղաւումէր Լուիզէն— իսկոյն ինքս կրարձրանամ։

Կլոդինան անհամբերութեամբ շարժեց ուսերը։ Իսկ սրտեղից է քեզ այդ դրօշակը—հարցրեց

Նա զինւորին։ Պատանու դէմքը խիստ արտայայտութիւն ստացաւ։

— Դրօշակը... ուղիւն ասած, չեմ յիշում ինչպէս սկսեց. միայն յիշում եմ, որ մի զարհուրելի ճակատամարտից յետ՝ երբ մենք միջանի ընկերներ յետ նահանջելով, ապաստանւեցանք մի ամբարանոցում, ուր մերոնցից արդէն քսան հոգի կային... կէս ժամի չափ ինչպէս և լինի, մենք դիմացանք, միմեանց ետևից ընկնելով... Վերջապէս՝ մեր բոլոր ռազմաթիւրքը սպառւեց և միայն չորս հոգի էինք մնացել... որոշեցինք, սողոսկելով ազատուել, բայց սոյն բոլէին մի նոր պայթիւն ջարդեց ամբարանոցի բոլոր պատուհանները։ Ինձ այնպէս թւաց, որ ուսիս, կարծես, փայտով խփեցին և ես ընկայ։

— Խեղճ երեխայ—չնչաց Կլոդինան։

— Երբ ուշքի եկայ, արդէն մութն էր։ Ամեն ինչ լուռ էր և շուրջս միւսները անշարժ պառկած էին... Ես տանջւում էի... Սարսափելի էր այդ ինձ համար, բայց ես, որ ուսումնարանում ամենից քնքոյշն էի, չէի լալիս. ես ազատուելու հնար էի մտածում։ Ինչպէս լինի, ոտքի կանգնեցի և արդէն դռան մօտ էի, երբ ետևիցս մի թոյլ ձայն լսեցի, որը կանչում էր ինձ. «ընկեր».... «ընկեր, ընկեր»— կրկնում էր ձայնը տակաւ առ տակաւ թուլանալով։ Ես յետ նայեցի... Ամբարանոցի պատին թեք ընկած՝ ինչոր մի սոււնը ձեռքով շարժում էր դէպի իմ կողմը։ Ես դիակների վրայից քայլելով, մօտեցայ սուներին. դա մեր ծերունի սերժանտ— մաեօրն էր։ Այս ճակա-

տամարտում մենք երկուսս կողք կողքի կանգնած կրակում էինք մեր հրացանները և տեսայ թէ՛ ինչպէս նա գետին գլորեց գլխին վէրք ստանալով։ Ես նրան մեռած էի հաշուում։ «Սիրելիս.—ասաց նա, մի ինչոր բան դէպ ինձ ձգելով, որի ինչ լինելը չիմացայ միթուլթեան պատճառաւ—ահա թէ ինչ մնաց իմ գործածքի դրօշակից. ես այդ պլոկեցի ձողից, որպէսզի հեշտ լինի պաշտպանել, բայց իմ բանը վերջացել է. այդ 120-րդ գորաբաժնի դրօշակն է»։ ասաց և մահացած ընկաւ։ Այնուհետև սկսեցի փախուստ տալ դէպի սահմանը, որ ասում են երկու լիօ է*): սակայն ճանապարհին մոլորեցայ և ցրտից դողալով, չարչարած հասայ այստեղ և ահա.....

Այս երկար պատմութիւնը թուլացրեց պատանուն, նա գլուխը դրեց բարձի վրայ և շնջաց։

—Խմել եմ ուզում։

—Կլոզինա՝ կատաղաբար գոռաց Լուիզէն—Կլոզինա.... ցած արի՛ անբան. ահա ինքս եմ բարձրանում....

Վերաւորւածը վախեցած նայեց Կլոզինային։

—Մի վախենար, հայրս պաղազրա ունի, նա բարձր սանդուղտներից վախումէ, բայց և այնպէս ես ինքս էլ ցած կիջնեմ այս բոսքիս. նա ընդունակ է մինչև անգամ սրածայր գլխարկաւորներից մէկին (գերմանացի զինւոր) այստեղ ուղարկել։ Այժմ քնեցէք. երբ կազատեմ գործից, նորից կգամ....

Մի ժամից Կլոզինան վերադարձաւ արագ ըն-

Ծանօթ. *) լիօն մօտ երեք վերստէ։

թանալուց չունչը արգելելով և ժպիտը երեսին՝ գոգնոցի տակից հանեց մի գաւաթ հում կաթ։

—Ահա ինչով կարելի է կշտանալ և ծարաւը կտարել։

Նա խմեց։ Ապա Կլոզինան երէկայ նման լաց նրա վէրքը։

—Քեզ այժմ արդէն հարկաւոր է քնել։

Զինւորի այտի վրայով մի արցունք գլորեց։

—Դուք տանջւումէք։

—Սաստիկ—պատասխանեց նա, աշխատելով արտասուքը դսպել և հերոսական ժպտով աւելացրեց։

—Ախր քեզ ասացի, որ ուսումնարանում քընքոյչներից մէկն էի։

—Այն ուսումնարանումն էր—աշխատելով կատակ անել—այժմ դուք արդէն ուսումնարանում չէք։

—Մի ամիս է միայն.... Հայրս և մեծ եղբայրս մնացին Փարիզում՝ ազգային հեծելախմբում... Իսկ մայրս ինձ և քոյրերիս հետ գնաց Տուր.... Ես սովորում էի լսարանում, բայց Սեդանից վեց շաբաթ յետոյ խնդրեցի մօրս, ինձ ևս թողնի պատերազմ գնալ։ Սկզբում նա դիմադրում էր, լալիս էր, բայց յետոյ՝ զիջաւ և ես գնացի որպէս կամաւոր....

Կլոզինան լսումէր այդ հասարակ պատմութիւնը, դժւարութեամբ խեղտելով արտասունքները։

Զինւորը կարմրելով ասաց.

—Դուք այնպէս բարի, այնպէս գեղեցիկ էք ինչպէս բարի....

Կլոզինան ոտքի կանգնեց և չփոթւած ասաց.

— Դուք այժմ թարմացաք, հարկաւոր է քնել —
և ուշադրութիւն չդարձնելով նրա ազերսալի հայեացքին, դուրս գնաց:

Ջինւորը մենակ մնալով, երկար նայեց դրանք, աւր անյայտացաւ Կլոդինան յետոյ՝ գլուխը բարձին խոնարհեց. աչքերը փակւեցան և նա քնեց՝ երազում արտասանելով — Կլոդինա:

Անցաւ ութն օր: Տանջանքի և յուզման ութն օր: Նոքա երկուսն էլ դողում էին այն պատառի համար, որը ուխտել էին ազատել: Ամեն մի չնչին ձայն ատիպումէր զինւորին ցնցել և նա անհանգիստ սրբոտով ամեն բոպէ յարձակմունքի էր սպասում, որովհետև վճռել էր կեանքի գնով պաշտպանել իր համար թանկ դրօշակը:

Կլոդինան էլ իւր կողմիցն էր նոյնպէս շտապում գործից շուտ վերադառնալ. նրան վրդովումէր մի միտք, արդեօք չէ կատարել այն, ինչից նա վախում էր և որը օրէցօր նրան անխուսափելի էր երևում:

Անհաւատալի էր, որ վերջ ի վերջոյ հայրը ուշադրութիւն չդարձնէր նրա անդադար վազվզոցին ասնդուխտների վրայով: Նա շատ լաւ գիտէր հօր վախկոտութիւնը և նրա անսահման սէրը դէպի իւր կալածքը և այդ բաւական էր համոզելու, որ Լուի-ալէն կմատնէր զինւորին, որի ներկայութիւնը կարող էր իր կործանման պատճառ լինել:

Արդէն ութ օր էր, Կլոդինան չէր պառկել: Նա ամբողջ գիշերները առանց հանւելու, բազկաթոռի վրայ անկողնի մօտ, ամեն բոպէ սթափւելով, ճրագի աղօտ լուսով հսկումէր հիւանդին: Նա շատ անգամ նկատում էր, որ հիւանդը միշտ մի տեսակ լարած հայեացք էր ձգում դէպի դուռը և ամեն մի չնչին ձայնի ուշադիր ականջ էր դնում: Այդպիսի պայմանների մէջ՝ անկարելի էր կարծել, որ նա կառողջանայ: Ուղիղէ, ոյժը մի քիչ եկաւ, բայց տենդը չէր անցնում. իսկ գնդակը անտանելի ցաւ էր պատճառում: Այդ ցաւի ուշաթափութիւնից մի անգամ հիւանդը սթափւելով, որի սաստկութիւնից բարձր կրծումէր, որպէսզի իր հառաչանքները չլսեն, ասաց. — գիտէք, ինձ հարկաւոր է այստեղից հեռանալ, ես սաստիկ տանջւում եմ, իսկ իմ մի փոքրիկ ձայնը կարողէ մատնել. այն ժամանակ ի՞նչ կլինի ձեր գրութիւնը: Այդ անպիտանները խաթր չեն անի ձեզ... ես առանց այն էլ արդէն ի չարն եմ գործ դնում ձեր անձնագոհ հիւրասիրութիւնը, հոգատարութիւնը և հսկողութիւնը.... հարկաւոր է հեռանալ:

Մի քանի վարկեան Կլոդինան նայեց նրան. կարծես իրան դգում էր կանգնած մի խելագարի առաջ, ուստի ասաց.

— Հեռանալ... հեռանալ.... ուր. ձորում ցրտից մեռնելու և առաջին պատահող գերմանացի թափառաշրջիկին յանձնելու այն դրօշակը, որը ազատելու խոստումն էր արել....

311 1541-2013
145051
145051

—Դուք ինձ ասացիք, այստեղից մինչև սահման մի լիօիցն էլ սլակասէ, միայն ճանապարհը ցոյց տւէր ինձ... և գուցէ միայն անյաջողութիւնը...

—Բայց չէ՞ որ դուք ոյժ չունէք:

Նա շարժեց գլուխը և կուրծքը սեղմելով, ասաց:

—Որպէսզի դրօշակը ազատած լինեմ, ես կրգտնեմ իմ մէջ ոյժ, այն էլ մի լիօ—այդ հեռու չէ:

Կլոգինան լուռ էր. բայց երբ նա դուրս եկաւ սենեակից, եթէ վերաւորածը նայէր նրան, կարող էր նկատել, որ Կլոգինան մի որոշումն է անում...

Եւ ահա զինուորը նստած է բաղկաթոռի վրայ, հագել է իր վերարկուն, որը կոճկել է դրօշակի վրայով և սպասում է Կլոգինայի վերադարձին, որ դուրս էր եկել հաւաստիանալու թէ՛ հնար կայ անարգել փախչելու, թէ՛ ոչ:

—Ի՞նչ եղաւ—հոգսի տակ հարցրեց զինուորը, երբ Կլոգինան մտաւ:

—Բոլորը քնած են: Եւ վերջապէս նորա ինձ չեն անհանգստացնում, նրանց առատօրէն հիւրասիրել եմ գինով. այլ վատն այն է, որ ձիւն է գալիս:

—Այդ լաւ է, մեր քայլերի ձայնը չեն լսի—պատասխանեց նա—բայց դուք ի՞նչ էք անում:

Կլոգինան վերարկուն էր հագնում:

—Տեսնումէք, վերարկուս եմ հագնում. այժմ գնանք,

—Մենք ո՞ւր ենք գնում:

—Տէր Աստուծո՛ւ, ուղեկցումեմ ձեզ. դուք կարծումէք, որ ձեզ մենակ, այսպէս հիւանդ բաց կը թող-

նեմ, այն էլ զիշերը, սառնամանիքին. ո՛չ—և յանդիմանանքի ձեով աւելացրեց.—Սյդ լաւ չէ. բայց ասենք, իրաւունք էլ ունիք, որովհետեւ ինձ չէք ճանաչում:

Զինուորը առաւ Կլոգինայի թիւը և ջերմօրէն ասաց:

—Թէև ձեզ չեմ ճանաչում, բայց գիտեմ, որ դուք բարի, արժանաւոր աղջիկ էք. գիտեմ, որ դուք խիղիւրդ ֆրանսուհի էք: Ես զգումեմ, Կլոգինա, որ սիրում եմ ձեզ....

Վառ կարմրատակեց աղջկայ դէմքը:

—Ժամանակն է—յանկարծ հակիրճ կերպով ասաց Կլոգինան:

Նա անցաւ առաջ, նրան հետեց զինուորը մի ձեռքով բռնելով վանդակները, միւսը կռթնելով Կլոգինայի ուսին:

Իջնելը շատ դժուար էր. բայց նորա յաջողութեամբ իջան մինչև դուռը: Անցնելիս Կլոգինան ձեռաց պատից վերցրեց Լուիզէի վերարկուն և ձգեց զինուորի ուսերին:

—Բազում շները անցուղարձ են անում:

Դրան բացւածքից յարձակեց նրանց վրայ ձիւնախառն կատաղի մրրիկը:

—Ռրդէօք վաղան չյետաձգենք—առաջարկեց Կլոգինան:

—Գնանք—եղաւ զինուորի պատասխանը:

Զինուոր երկու օր անընդհատ թափւումէր մեծ մեծ քուլաներով և ծածկել էր երկիրը հաստ

կեղևով, այնպէս որ մինչև ծնկները նորա թաղ-
ւում էին:

Կլոդինան թիանցուկ առնելով զինւորին, զգաց,
որ նրա ձեռքը դողում է:

Բայց նա գնում էր աշխուժով: Անցնելով դար-
բասը, նորա ճանապարհը կտրեցին, մտան անտառ,
որ ծածկում էր նրանց՝ բոլոր շրջակայքում դրւած
գիշերապահներից: Անսովոր լինելով գիւղական ան-
յարմար կօշիկներին, վիրաւորւածը սայթաքեց և այդ
շարժումից այնպիսի ցաւ զգաց ուսագլխում, որ
ձայն արձակեց:

— Ո՛հ Աստուած — հառաչեց նա:

Անդօրութիւնից ստիպւած՝ նա կանգ առաւ և
ամբողջ ծանրութեամբ ընկաւ Կլոդինայի վրայ: Այն
ժամանակ Կլոդինան, անսպասելի կերպով, վեր քա-
շեց զինւորին ձեռքերի վրայ և սկսաւ տանել նրան,
ինչպէս գոմից տուն էր բերել:

Կլոդինան զինւորի կողմից տրտունջ էր սպա-
սում, բայց նա լուռ էր, ամաչում էր իր թուլութիւ-
նից. միայն արտասուքի երկու կաթիլներ զլորե-
ցան նրա աչերից և սառեցին այտերի վրայ:

Իսկ անգնահատելի աղջիկը ձիւնում թաղւելով,
ամեն քայլափոխում սայթաքելով, շունչը արգելւելով
իր բռնի ծանրութեան տակ, առաջ էր գնում:

Անցնելով հարիւր մետր*), աւելի խորասուզ-

Ծանօթ. *), Մի մետրը հաւասար է 1,406 ռուսական
արշինին:

ւեց անտառի մէջ, ուր մի լերկ ընկն կապած էր մի
ձի սայլակում լծւած:

— Վերջապէս այժմ ազատւած ենք:

Եւ այդ համոզումը Կլոդինային աւելի ոյժ
տւեց: Նա հիւանդին գրեց սայլակի մէջ, ինքն էլ
նստաւ մօտը, առաւ երասանները ձեռքը և խփեց
ձիուն:

— Դէ՛հ մոխրագոյն, առաջ գնա:

Ձին քաջալերութեան կարիք չզգայով, մեծ մեծ
քայլերով սկսաւ վազել խորդ ու բորդ ճանապարհով:

— Օ՛հ — ուրախագին ասաց Կլոդինան իւր ուղեկ-
ցին — այժմ հայրս իմանա՜ր, ուր է նրա ձին:

Ձինուրը վեր բարձրացաւ խոտի վրայ և գլուխը
գնելով Կլոդինայի ծնկների վրայ, քնքշաբար ասաց:

— Ի չնորհա ձեր՝ այդ անիծածները չեն խլի
գրօջակս և ես էլ չուտով կարժանանամ մօրս
տեսութեանը:

Կլոդինան ոչինչ չսկստասխանեց. կրկին խփեց
ձիուն և բղաւեց:

— Դէ՛հ մոխրագոյն, աշխոյժ կաց, մի քնիր:

Եւ հորիզոնի վրայ սեկն տուող տարածութիւնը
ցոյց տալով, ասաց:

— Միայն հարկաւոր է այն անտառին հասնել,
այն ժամանակ սրածայր կասկաններին կարող ենք եր-
կար քիթ ցոյց տալ... Տաս բոպէ ևս և մենք Բել-
գիայումն ենք:

Յանկարծ նրա յոները կիտեցան, իսկ գէմբը
վրդովմունք էր արտայայտում:

— Սյա ի՞նչ է. կամ գուցէ աչքիս է երևում. նոքա ի՞նչ են անելու անտառում:

Նա նորից վարկեց ձիուն:

Յանկարծ աջ ու ձախ կողմից մարդիկ յայտնեցան ու նոցա ճանապարհը կտրեցին:

— Wer da! Ո՞վ է դա, ձայն լսեց:

— Պառկէ՛ք— առաց Կլոդինան, հրելով զինուորին ու նորից վարկեց ձիուն, որը կատաղի արշաւում էր:

Լսեցան հրացանի ձայներ և գնդակները շաշում էին սայլակի շուրջը. դոցանից մէկը մինչև անգամ փշրեց սայլակի տախտակը ուղիղ այն ուղղութեամբ, ուր զինուորի զլուխն էր հանդստանում:

Կլոդինան բաց թողեց երասանները և վախեցած ձին սկսեց վախցնել:

Հրացանների նոր որոտը խանգարեց զիշերայ լուսթիւնը: Զին հառաչեց, օրօրեց և վայր ընկաւ կողքի վրայ. սայլակն էլ գլորեց ու զինուորին և Կլոդինային ձիւնի մէջ նետեց:

Երկու հարիւր մետրի վրայ ուրախ աղաղակ լըսեց: Վեր ցատկելով տեղից, Կլոդինան հեռւում երկու շարժուող կէտեր տեսաւ:

Շուտ արէ՛ք, շու՛տ— առաց նա, բռնելով իր ուղեկցի ձեռքը— անվահեր եղէ՛ք, ահա սահմանը, այնտեղէ և մեր փրկութիւնը:

Սյապէս նոքա մի փոքր ժամանակ առաջ էին վազում այն ուղիով, որը ոլորւումէր բարձրակատար սօսիւնների միջով:

Բայց վիրաւորւածը յանկարծ կանգ առաւ և թոյլ ձայնով ասաց:

— Ո՛չ, ո՛չ, այլիս անկարողեմ... փախէ՛ք առանց ինձ:

Կլոդինան ուզեց նրան բարձրացնել բազուկների վրայ ինչպէս և առաջ, բայց նա յուսաբեկ նստաւ գետնի վրայ:

— Ո՛չ, ամեն բան վերջացած է... Ողջ մէկ է, ես մինչև տեղ հասնելը կմեռնեմ. ահա ձեզ... և նա ձգեց Կլոդինային եռադոյն պատառը:

— Զեղ թողնե՛լ— գոչեց գառնապէս Կլոդինան— Ո՛չ երբէք:

Զինուորների աղաղակը արդէն պարզ լսւումէր:

— Փախէ՛ք, փախէ՛ք— աղաչումէր վիրաւորւածը— աղատէ՛ք դրօշակը:

Մի վարկեան տարուբերելուց յետ՝ Կլոդինան առաւ դրօշակի արիւնիւնները պատառը և հեծկտալով, առաջ արշաւեց:

Երկու հետքից խաբւած չների նման՝ գերմանացիները անցան այն թփի մօտով, որի ետև արիւնքամ ընկած էր զինուորը և շտապեցին Կլոդինայի ետևից:

Բայց մանկութիւնից դաշտերում վազվզել սովորած լինելով, նա իրան հետևողներին գերազանցեց վազելու մէջ: Իր ետև թողնելով անտառը, նրան քսան մետր էր մնում սահմանի սիւներին հասնելու. բայց յանկարծ հրացանների նոր որոտում լսեց:

—Աստուած իմ—չնշաց նա, կանգ առաւ, սեղմեց իրան հաւատացած դրօշակը:

—Աւաղակներ:

Նորա ոտները դողացին և աչքերը մութը պատեց:

—Այստեղ մեռնե՛լ. իսկ դրօշակը՝

Ո՛չ այդ անկարելի է: Եւ իր հայրենասիրական զգացմունքից ուժ առնելով, նա առաջ գնաց մի ձեռքին դրօշակը, իսկ միւսով վերքից ծորող արիւնը պահելով:

Լսեցաւ դարձեալ երկու պայթիւն՝ Կլոդինան կրկին մի քանի քայլ արեց և արիւնաթաթախ ընկաւ, սահմանից հինգ մետր անդամ անցնելով:

—Ազատւածէ—չնշաց Կլոդինան ու լռեց, դէմքը դէպի երկինք դարձրած...

Գերմանացի զինեղապահները սահմանին հասնելով, մի շրջան արեցին ու իրանց անյաջողութիւնից կատաղած՝ վերադարձան:

Քառորդ ժամ անցած՝ եթէ գոցանից մէկը յետ նայէր, կնշմարէր ձիւնի վրայ մի կէտ, որը դանդաղ առաջ էր շարժուում, մերթ կանգ էր առնում և մերթ նորից առաջ շարժուում: Այդ կէտը ընթանում էր դէպի սահման: Դա վիրաւորւած զինուորն էր, որը այդ ուղղութիւնում լսած լինելով հրացանաձողութիւնները, ժողովեց իր վերջին ոյժերը, որպէս զի կարողանայ գտնել իր ուղեկցուհուն:

պանելու, երբ առաւօտեան անցնումէին այնտեղով, տեսան ձիւնի մէջ կիսով թաղւած ֆրանսիական զինուորին, որի գլուխը հանգստանում էր մի աղջկայ կրծքին. նորա մատները սեղմել էին եռագոյն դրօշակը, իսկ շրթունքները հպել էին մատաղ աղջկայ ձեռքին:

Պ Ե Ր Ջ:

Բեղլիական կարաբլինարները, որոնք նշանակւած էին սահմանում Բեղլիայի չէզոքութիւնը պահ-

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0303135

1. Առյժմադանց Միքէլը 8 կ.

2. Գրօշակ 8 կ.

Շուտով տպագրութեան կ'յանձնւի

Թուրքի վաշա—Կարավիտլի: